

BOEKBESPREKINGEN

*W. Thomas Porter Jr.,***AUDITING ELECTRONIC SYSTEMS**Wadsworth Publishing Company Inc.,
Belmont, California, 1966, 116 pag.*door J. W. van Belkum*

Met veel genoegen heb ik dit boekje gelezen; de auteur is er namelijk op uitstekende wijze in geslaagd zijn onderwerp in nauwelijks honderd bladzijden goed en bijzonder duidelijk te behandelen. Het boek is dan ook compact, maar niettemin prettig leesbaar geschreven en bovendien heel systematisch ingedeeld. Daarom zij het zeer ter lezing aanbevolen, hoewel de inhoud wellicht weinig nieuws bevat.

Het boek is ingedeeld in zes hoofdstukken, elk met aan het eind een samenvatting en een aantal vragen en problemen waaraan de lezer zijn verkregen kennis kan toetsen. Aan het slot van het boek zijn een literatuurlijst en een alfabetisch register opgenomen. Naar uit het voorwoord blijkt, is het boek ontstaan uit een dissertatie voor de *Graduate School of Business of Columbia University*.

Het boek bevat geen uiteenzettingen omtrent de technische werking van computers (die zijn er ook wel genoeg zo langzamerhand), doch uitsluitend de behandeling van het in de titel aangegeven onderwerp: de accountantscontrole bij geautomatiseerde informatieverwerking. In het eerste hoofdstuk gaat de auteur de invloed van de administratieve automatisering op de accountantscontrole na. Deze invloed ontstaat als gevolg van vier kenmerken van de geautomatiseerde informatieverwerking, nl. (1) de veranderingen op het punt van de controleerbare vastleggingen, (2) de snelheid en de nauwkeurigheid van de computer in combinatie met zijn mogelijkheden tot controle van de grondgegevens, tot logische beslissingen en tot signalering van posten die om de een of andere reden de aandacht vereisen, (3) de concentratie van handelingen (integratie) waardoor traditionele functiescheidingen vervallen en (4) de complexiteit van het informatieverwerkende systeem.

In het tweede hoofdstuk geeft PORTER aan hoe in een geautomatiseerd systeem de interne controle moet zijn georganiseerd. Hij gaat hierbij uit van de Amerikaanse definitie van het begrip „*internal control*” en stelt vast dat de daarin aangegeven doelstellingen weliswaar niet door de automatisering worden aangetast, doch dat dit ten aanzien van

de middelen ter bereiking van deze doelstellingen wel degelijk het geval kan zijn. De accountant behoort hierin dan ook een duidelijk inzicht te hebben bij zijn beoordeling van het systeem.

De automatische informatieverwerking zal namelijk enerzijds nieuwe maatregelen van controle vereisen, doch anderzijds de behoefte aan sommige traditionele controlemaatregelen of de toepasbaarheid daarvan doen afnemen. In zijn beschouwing hieromtrent onderscheidt de auteur drie deelgebieden: (a) de organisatie, (b) de informatieverwerking en (c) de regelingen inzake de formulering, de documentatie en andere vastleggingen in het kader van het systeemontwerp, de programmering en de bediening van de computer.

Met betrekking tot de eisen van de interne controle aan de organisatie stelt hij zich op het (ook ten onzent geldende) standpunt van functiescheiding tussen beschikken („*initiation and authorization of a transaction*”), bewaren („*custody of the resultant asset*”) en registreren („*recording of the transaction*”). De centralisatie en concentratie die bij de geautomatiseerde informatieverwerking optreden, kunnen hier tot veranderingen leiden. Bovendien ontstaat de noodzaak tot functiescheiding tussen systeemontwerpers en programmeurs, de bediening van de computer en de bewaring van programma's en informatieverzamelingen. Als toelichting bij deze beschouwing is een organisatieschema opgenomen van de activiteiten op het gebied van de geautomatiseerde informatieverwerking in een grote onderneming.

De interne controle op de informatieverwerking moet zowel de grondgegevens en de verwerking daarvan als de verstrekking van de resultaten omvatten. In dit verband worden een aantal bekende controletechnieken behandeld.

De interne controlemaatregelen ten aanzien van systeemontwerp, programmering en het werk aan de computer duidt de schrijver aan als „*administrative controls*”, een wat moeilijk vertaalbare term. Het gaat hierbij met name om doeltreffende en gedetailleerde vastlegging en documentatie in de genoemde achtereenvolgende fasen en om de maatregelen ter beveiliging van programma's en informatieverzamelingen.

In het derde hoofdstuk gaat PORTER na wat de doelstellingen van de accountantscontrole zijn, welke werkzaamheden hieruit voor de accountant voortvloeien en in welke mate

voor deze werkzaamheden in principe nuttig gebruik van de computer zou kunnen worden gemaakt. Behalve de primaire doelstelling van de accountantscontrole, het afgeven van de verklaring bij de jaarrekening, noemt hij als secundaire, maar evenzeer belangrijke doelstelling het voorlichten van de leiding omtrent de doelmatigheid van het haar ten dienste staande informatiesysteem ten behoeve van haar planning, besturing en beslissingen. Hoewel hij op dit aspect van de accountantscontrole niet nader ingaat, wijst PORTER in dit verband wel op de noodzaak van kennis omtrent de computer en de moderne theorieën en technieken op het gebied van de bestuurlijke informatieverzorging („management systems”).

De werkzaamheden van de accountant ten behoeve van zijn verklaring onderscheidt hij vervolgens in twee delen:

- het vaststellen van de overeenstemming van alle posten in de jaarrekening met de werkelijkheid („existence”);
- het beoordelen van de waardering der activa en passiva („valuation”).

Elk dezer taken valt nader in vijf onderdelen uiteen. Voor een aantal daarvan (dus niet voor alle) kan, zoals PORTER met enkele interessante zij het beknopte voorbeelden aangeeft, de accountant stellig van de computer gebruikmaken. Dit kan hetzij door middel van proefgevallen die door de programma's van de cliënt worden verwerkt, hetzij met behulp van eigen programma's.

Het vierde hoofdstuk beschrijft hoe de accountant te werk kan gaan bij zijn beoordeling van het systeem van interne controle bij de geautomatiseerde informatieverwerking, alsook hoe hij de goede werking van het systeem kan nagaan. Voor dit laatste zijn een aantal aanwijzingen opgenomen voor het samenstellen en gebruiken van proefgevallen. Het hoofdstuk wordt besloten met een „case study” betreffende de controle van een ge-

automatiseerd systeem voor de loonberekening.

Het vijfde hoofdstuk is gewijd aan het opstellen en het gebruik van eigen computerprogramma's door de accountant als middel ter vaststelling van de kwaliteit der hem voorgelegde informatie. Dergelijke programma's kan de accountant gebruiken voor:

- het onderzoek van informatieverzamelingen en het doen signaleren van daarin voorkomende uitzonderingen en afwijkingen ten opzichte van door hem geformuleerde criteria;
- het selecteren van posten uit een massa ten behoeve van steekproefsgewijze controles;
- het verrichten van omvangrijke en gedetailleerde „narekencontroles” die anders met de hand zouden moeten worden verricht.

Ook dit hoofdstuk wordt besloten met een „case study”, ditmaal met betrekking tot een debiteurenadministratie.

Het zesde en laatste hoofdstuk bevat een overzicht van de voordelen en de problemen verbonden aan het gebruik van de computer door de accountant. Als slot van dit hoofdstuk zijn een aantal belangrijke conclusies opgenomen. Een daarvan is dat, hoewel de geautomatiseerde informatieverwerking tot een zich wijzigend arbeidsveld voor de accountant leidt, de accountant zijn verantwoordelijkheid niet op computerspecialisten kan afwentelen: alleen de accountant heeft de specifieke kennis die voor het oplossen van de problemen ten aanzien van de accountantscontrole vereist is; beslissingen in het kader van de accountantscontrole kunnen en mogen niet door „EDP-technici” worden genomen. De elektronische informatieverwerkende machines kunnen een machtig hulpmiddel zijn voor de accountant, die met al zijn fantasie en vernuft de vele belangwekkende mogelijkheden tot toepassing daarvan moet onderzoeken.

THE MATHEMATICAL DIMENSION
OF ACCOUNTANCY

South-Western Publishing Co., Cincinnati,
1964; VI en 250 blz.

door Drs. J. D. van der Wal

Door middel van deze publicatie hebben de beide Amerikaanse auteurs de aandacht willen vestigen op de naar hun mening positief te waarderen mogelijkheden, welke het aanwenden van aan de wiskunde ontleende begrippen, benaderingsmethoden, modellen e.d. kan bieden in de sector van de administratie. De betekenis hiervan wordt zowel gezocht op het gebied van de theoretische grondslagen als op dat van de feitelijke informatieverwerking.

Om aan de beschouwingen een achtergrond te geven wordt in hoofdstuk I („Accountancy and Mathematics in perspective”) een summier schets gegeven van de evolutie van administratie en wiskunde en van de verdere ontwikkeling.

De resultaten, die door de natuurwetenschappen zijn bereikt door toepassing van wiskundige methodieken, heeft ook een succesvolle introductie daarvan in de geesteswetenschappen tot gevolg gehad (pag. 10-21). Het is naar de mening van de auteurs noodzakelijk te onderzoeken of wiskundige oriëntatie in de sector van de administratie niet evenzeer zijn vruchten kan afwerpen, te meer waar de historie van de studie der administratie vooral in de aanvangsfasen een nauwe personele binding met de wiskunde laat zien (PACIOLI pag. 6-10). De noodzaak tot dit onderzoek wordt versterkt door de ontwikkeling van de „management orientation”. Onder de dwang van de maatschappelijke ontwikkeling is het onmogelijk geworden langs intuïtieve weg het optimum van de bedrijfsuitoefening te bepalen. Voor het nemen van beslissingen moeten de factoren zoveel mogelijk worden gekwantificeerd, terwijl de constructie van vereenvoudigende modellen noodzakelijk wordt. De beslissingen van de leiding van een huishouding nopen steeds meer tot het beoordelen en analyseren van data, die moeten worden verzameld door de administratie. Een openstaan voor en kennis van de nieuwe technieken, welke bij dit beoordelen en analyseren worden gebruikt, is voor het rationeel verstrekken van de informatie gewenst.

De auteurs onderscheiden in principe bin-

nen het kennisterrein van de administratie een tweetal onderdelen:

- 1e. de theorieën van de administratie als het apparaat of systeem, hetwelk een „accounting model” kan opbouwen, bestaande uit een patroon van onderling verbonden variabelen;
- 2e. een groot aantal toepassingen uitgaande van deze algemene theorieën.

In haar ontwikkeling heeft de administratie in de sector van de toepassingen grote successen geboekt, waarbij de aansluiting met en de verdere ontwikkeling van de basisstructuur is achtergebleven. Een dergelijke ontwikkeling brengt gevaren met zich mede, omdat voor elk kennisgebied een vruchtbare wisselwerking tussen theorie en toepassing noodzakelijk is en daarom is ook heroriëntering - mathematisering - van de basistheorie gewenst.

Het onderzoek naar de essentie van de wiskunde en logica - als typische vormen van deductieve benaderingswijzen - dient vooraf te gaan aan de bespreking van de betekenis van aan deze wetenschappen ontleende begrippen en methodieken voor de administratie. Dit onderzoek wordt ondernomen in hoofdstuk II „Mathematics and Logic, Deductive Analysis”. Het heeft ten doel de lezer een inzicht te verschaffen in de mogelijkheden van bovengenoemde takken van wetenschap als hulpmiddel voor de beoefeningen van de natuur- en geesteswetenschappen, alsmede van de grenzen, waaraan deze mogelijkheden zijn gebonden.

De volgende hoofdstukken III, IV en V zijn gewijd aan de toepassingen van wiskundige methodes, waarbij uiteraard de nadruk valt op de gebieden, welke voor de administratie van bijzondere betekenis zijn:

- 1e. grondslagen van de toegepaste wiskunde (hoofdstuk III),
- 2e. belangrijke gebieden, welke voor de administratie van bijzondere betekenis zijn (hoofdstuk IV),
- 3e. operationele research (hoofdstuk V).

In hoofdstuk III worden achtereenvolgens de volgende gebieden uit de toegepaste wiskunde besproken: functies, reeksen theorie, analytische meetkunde, limieten, differentiaalrekening, integraalrekening en differentievergelijking.

In hoofdstuk IV worden behandeld de matrix-algebra, de lineaire programmering en de waarschijnlijkheidsleer als deelgebieden, die van bijzondere betekenis voor de administratie zijn. De betekenis van de matrix-algebra als techniek, die behulpzaam kan zijn bij

de oplossing en verklaring van een systeem van lineaire vergelijkingen, wordt toegelicht in de sector der kostenverbijzondering.

Kennis van de matrix-algebra is verder een basis voor een goed begrip van de theorie der lineaire programmering. De lineaire programmering als hulpmiddel om te komen tot een optimale verdeling van de beschikbare middelen over mogelijke alternatieve aanwendingsmogelijkheden (transportproblemen, aanwending diverse productiemiddelen, verdeling en samenstelling goederenpakketten) wordt uitvoerig besproken.

De toepassingen van de waarschijnlijkheidsleer, welke besproken worden zijn: het PERT-netwerk-systeem en de toepassing van steekproeven.

In hoofdstuk V „Operations Research and an Expanded Accountancy Function” wijzen de auteurs er op, dat de toepassing van wiskunde bij bedrijfsproblemen vaak wordt verbonden met het begrip operationele research. Na een bespreking van de belangrijkste kenmerken der operationele research (multidisciplinaire aanpak, wetenschappelijke benadering en het streven naar een optimum voor het gehele bedrijf) maken de auteurs een aantal belangrijke opmerkingen over de integratie van administratie en operationele research.

Hoofdstuk VI is gewijd aan de betekenis van het gebruik van symbolen, modellen en deductieve benaderingsmethoden (definities, axioma's e.d.) op het kennisgebied van de administratie.

In hoofdstuk VII wordt tenslotte behandeld de toepassing van een aantal wiskundige modellen op het terrein van de administratie, t.w. brutowinst analyse, analyse van het break-even-point, afschrijvingsmethoden, rendement van investeringen en „direct costing”.

Aan het slot van dit hoofdstuk wordt een aantal pogingen beschreven en uitgewerkt, die zijn ondernomen om te komen tot een algemene theoretische fundering van de administratie. Daarbij staat voorop de axiomatische beschouwing van het Dubbel Boekhouden als een wetenschappelijke methode om stromen en kringlopen te analyseren en om de resultaten van deze kringloopbewegingen te meten (MATTESSICH). Een dergelijke beschouwingswijze opent de mogelijkheid tot een ruimere toepassing van administratieve technieken en kan behulpzaam zijn de administratie te bevrijden van het aureool geschiedschrijving te zijn. Deze introductie van stroombegrippen opent de mogelijkheid tot mathematisering van deze algemene theorie.

De inhoud van het boek overziende wil het

mij voorkomen, dat belangrijke aspecten naar voren zijn gebracht, hetgeen de interesse kan wekken van hen, die het terrein van de administratie tot hun studieterrein maken resp. op andere wijze in de problematiek van de administratie zijn geïnteresseerd. Wanneer het systematisch verzamelen, verwerken en verstrekken van informatie tot de hoofdtaken van de administratie moeten worden gerekend en hierbij te kwantificeren grootheden een voorname plaats innemen, dan lijkt een onderzoek naar de betekenis van de wiskundige methoden zeker op zijn plaats. De wenselijkheid van dit onderzoek wordt versterkt door recente ontwikkelingen op het gebied van de bedrijfseconomie.

Omdat in de publicatie een methodologische studie wordt ondernomen is het naar mijn mening noodzakelijk te komen tot een juiste afgrenzing van het probleem. Ervan uitgaande dat de definiering van het begrip administratie niet eenvoudig is en een definitie niet altijd theoretisch volkomen behoeft te zijn, doch eveneens nuttig kan zijn om de aandacht op bepaalde aspecten te concentreren, meen ik toch dat het te betreuren valt, dat de auteurs niet dieper op het begrip administratie zijn ingegaan. Een omschrijving als „accounting practice is essentially an analytic mechanism which seeks to expose the essence of quantified data” (pag. 2) is daartoe niet voldoende.

De administratie als onderdeel van de organisatie van de huishouding dient primair de informatieverschaffing ten behoeve van een zo rationeel mogelijke beslissingsvoorbereiding in de huishouding; een standpunt, dat eveneens door de auteurs wordt onderschreven. Het proces in de loop waarvan de beleidsbeslissingen in de bedrijfshuishouding worden genomen behoort primair tot het studieterrein van andere wetenschappen, waarbij met name de bedrijfseconomie valt te noemen. De nadere precisering van de hierbij te gebruiken begrippen, verbanden en modellen kan vragen om toepassing van mathematische symbolen en aan de toegepaste wiskunde ontleende methodieken. Dit fundamentele onderzoek valt in principe buiten het terrein van de administratie.

Toch bestaat een wisselwerking tussen fundamenteel onderzoek en administratie. De ontwikkeling van de „management science” en de toepassingen daarvan en derhalve van het inzicht in de factoren, welke bij de beleidsvorming een rol spelen, zal eisen aan de informatieverschaffing stellen. Wiskundige oriëntatie kan één daarvan zijn en deze mathematisering is derhalve een afgeleide groot-

heid. Anderzijds kan de doeltreffende informatievervalschaafing en verwerking een belangrijke stimulans zijn van de ontwikkeling van de „management science”. Het essentiële van de „mathematical dimension of accountancy” moet er dan ook naar mijn mening in worden gezocht, dat dit als één van de mogelijkheden kan worden gezien tot verdere integratie van administratie en toegepaste bedrijfseconomie.

Het is dit verband tussen administratie en bedrijfseconomie, dat de auteurs te weinig onderkennen, waarbij de accenten niet altijd juist worden gelegd. Een en ander voert tot uitspraken, waarbij zuiver bedrijfseconomische problemen worden voorgesteld als behorend tot het kennisterrein der administratie, „Direct costing is an accountancy theorem” (pag. 36-37).

Bij het doornemen van het geschrift doet het prettig aan, dat niet alleen aandacht wordt besteed aan de mogelijkheden van de wiskundige benadering, doch ook aan de beperkingen, welke hieraan verbonden zijn.

Van de voorbeelden, welke zijn gegeven met betrekking tot de toepassingen op het gebied der administratie (resp. bedrijfseconomie) moet gesteld worden, dat zij veelal niet meer zijn dan een aanduiding van een mogelijke benadering van de desbetreffende problemen. Als illustratiemateriaal zijn dergelijke aanduidingen belangrijk, doch dit betekent tevens dat steeds een kritische houding

moet worden aangenomen ten aanzien van de theoretische uitgangspunten, waarbij men veelal het terrein der bedrijfseconomie binnentreedt. Aan de break-even-point analyse, de optimalisatie van de voorraadgrootte en de toepassing van steekproeven door de accountant - om slechts enkele voorbeelden te noemen - zijn aspecten verbonden waaraan de auteurs voorbijgaan. Hierop nader ingaan zou mij buiten het kader van een boekbespreking voeren en aan de bedoeling van de schrijvers voorbijgaan. Een kritische instelling is echter gewenst.

De toegankelijkheid van het boek wordt bemoeilijkt doordat een niet onaanzienlijke voorkennis van de wiskunde voor een gemakkelijk volgen van de gedachtengang noodzakelijk is.

In hun voorwoord stellen de auteurs, dat hun publicatie het karakter van een *exploratie* draagt. Hierbij is naar mijn mening de betekenis van het werk in zijn essentie weergegeven. Het mist het karakter van een leer- en handboek, waarin afgeronde leerstellingen worden besproken. Het brengt een aspect naar voren, dat bij de verdere ontwikkeling van het terrein de informatievervalschaafing en -verwerking een groeiende betekenis zal krijgen. Als zodanig kan het boek ondanks de kritische opmerkingen als een belangwekkende bijdrage tot de vakliteratuur worden aange-merkt.

S. Swaab

BEDRIJFSSYSTEMEN EN INFORMATIEVERSTREKKING

N. Samsom N.V., Alphen a/d Rijn, 1966;
(168 blz. f 17,50).

door S. H. Waringa

Uit de in Nederland recent verschenen boeken op het gebied van de administratieve techniek, uit de aankondigingen van binnenkort nog te verschijnen boeken en uit publikaties in tijdschriften, die ook dit vakgebied bestrijken, zou men de indruk kunnen krijgen, dat op het terrein van de hulpmiddelen in de kantoorpraktijk alleen de computer nog maar van betekenis is. Het valt niet te ontkennen, dat de computer een hoogst spektakulair instrument is, eerder om over te schrijven dan om naar te kijken. Er hangt een wat mystiek waas om deze apparatuur; angst en nieuwsgierigheid gaan in dit geval hand in hand en in het vlak van de toepassingen liggen de mogelijkheden zeer dicht bij de nogal gewaardeerde scientific fiction. Deze potentiële markt voor schrijvers en uitgevers van publikaties op het gebied van computers wordt nog vergroot door de categorieën vakbeoefenaren en aanstaande vakbeoefenaren, zodat het verschijnen van veel aandacht in geschrift wel verklaarbaar is. Er schuilt m.i. een gevaar in deze gang van zaken. Enerzijds omdat de zaken te populair worden aangepakt door lang niet altijd deskundige schrijvers, anderzijds omdat wel deskundige schrijvers met een zekere vlotheid de pen gaan hanteren, waardoor publikaties het licht zien, die de snelheid van konseptie verraden. Misschien veroorzaakt door de niet zo omvangrijke Nederlandse markt, komt daar nog bij dat een publikatie zich gaat richten tot nog al ver uiteenliggende categorieën lezers, waardoor een hybridisch karakter niet te vermijden is.

Dat deze boekbespreking begint met een beschouwing over de computerliteratuur, ofschoon de titel van het boek daartoe niet direkt aanleiding geeft, heeft tweërlei oorzaak. In de eerste plaats deze, dat het onderwerp systeemanalyse en -ontwerp zijn intrede in de literatuur heeft gedaan tegelijk, met of kort na, de intrede van de computer. Er is als het ware een symbiose tussen beide onderwerpen ontstaan, ofschoon de achter de terminologie schuilgaande werkelijkheid van oudere datum is dan de nog maar zeer jonge computer. Maar de komst van de computer heeft ontegenzeggelijk de behoefte aan een

systematisch onderzoek op het gebied van systeemanalyse en -ontwerp sterk voelbaar gemaakt.

De tweede oorzaak van het feit, dat het boek van Swaab onder de computerliteratuur werd gerangschikt, is terug te voeren op de opzet van het boek. Niettegenstaande de aanloop, die in het boek wordt genomen, mondt het boek uit in de toepassing van de computer bij de informatieverzorging en is de symbiose evident. Ongeveer zestig pagina's van het 168 bladzijden tellende boek (het gaat hier over hoofdstuk 5 „Het ontwerp van een nieuw systeem”) bevatten in hoofdzaak stof, die op de automatisering van de informatieverzorging slaat. De overige ten dienste staande hulpmiddelen komen er bekaaid af. Door deze wijze van behandeling ontstaat een scheefgetrokken beeld van het onderwerp. Het is echter niet alleen het slot, waarin de computer het leeuwendeel van de aandacht vraagt. Reeds bij de behandeling van fase II van het onderzoek, blijkt dat de computer de achtergrond van de opzet van het boek is. Ik verwijs bijv. naar pagina 15, waar de betekenis van „toerusting” (Swaab's vertaling van implementation) uit de doeken wordt gedaan. Het zou daarbij gaan om: opstellen en beproeven van programma's, selectie en instructie van personeel, inrichten van de werkruimte en het installeren van de gekozen apparatuur.

Naar mijn mening doet de titel van het boek meer en wat anders verwachten dan de inhoud biedt. Dat zij dan zo, de een zal dit zwaarder wegen dan de ander, maar ook de inhoud zelf geeft aanleiding tot enige kritische kanttekeningen.

Zo is - in het bijzonder wat de inleiding betreft - de formulering weinig exact. Het maakt, dat de lezer zich zo nu en dan afvraagt of de tekst betrekking heeft op een zeer ruim onderzoek (het bedrijfssysteem als geheel) of op een beperkt onderzoek, dat alleen de informatieverzorging - welke term ik prefereer boven het minder ruime informatieverwerking - tot onderwerp heeft.

Swaab stelt, als ik tenminste goed lees, het onderzoek naar de informatieverzorging, waarvan de computer trouwens maar een gedeelte is, voorop. Zij is, zegt hij, de spiegel van het bedrijfssysteem en zonder onderzoek naar de facetten van de informatieverzorging kan de wijze, waarop het bedrijfssysteem funktioneert, niet worden beoordeeld. Het wil mij voorkomen, dat het informatiesysteem - de hier door mij geïntroduceerde term lijkt mij in deze context zonder meer begrijpbaar - niet de spiegel is van dit functioneren van de huishouding.

De boekhouding in enge zin moge het financiële spiegelbeeld zijn van het bedrijfsgebeuren, het gehele informatiewezen is het beslist niet.

De thans vrij algemeen gehanteerde begripsbepaling van „administratie” - verwezen wordt hiervoor o.m. naar „Leer der administratieve organisatie” van de hand van R. W. Starreveld - laat duidelijk zien dat het informatiewezen een zodanig integrerend bestanddeel is van het bedrijfsgebeuren, dat daarin allerm minst een spiegel van dit gebeuren kan worden gezien. De betekenis van het informatiewezen voor de huishouding wordt door het begrip, dat Swaab hanteert, wel erg verkleind. Maar zelfs al zou men mogen aannemen, dat het informatiewezen het gebeuren in een huishouding moet kunnen weerspiegelen, dan lijkt het uitgangspunt van Swaab nogal idealistisch. Ook hem moet de ervaring toch wel hebben geleerd, dat het informatiewezen meestal tot de onderontwikkelde gebieden in de huishouding behoort en alleen al daarom een zeer onvolkomen beeld van het bedrijfsgebeuren zou opleveren.

Prententieus zijn de door Swaab aangevoerde motieven voor het onderzoek naar het bedrijfssysteem en de mogelijke resultaten van een zodanig onderzoek, zeker als het gehele onderzoek, zoals in dit boek, uitmond in de computer. Hoe ooit een team met deze opgave op de achtergrond moet worden geformeerd en van de grond moet komen, is mij een raadsel. Trouwens het vraagstuk van de teamformatie wordt wat en bagatelle afgedaan en het geeft te denken dat als teamwerkers uit de functionele organen van de huishouding in de eerste plaats vertegenwoordigers uit de sectoren financiën en administratie worden aangewezen. Dit wijst wel op een heel eng uitgangspunt.

Over de door Swaab beschreven rappor-

tering moge ik ook nog een opmerking maken. Na de eerste fase van het onderzoek - vastlegging van de status quo - moet een rapport worden uitgebracht. Dat moet beginnen met de historie van het bedrijf. Ik ben bang dat de hoogste leiding van de huishouding, nadat zij dit vermoedelijk wel lijvige rapport zal hebben ontvangen, zich zal afvragen of ze niet beter een geschiedschrijver aan dit stuk „gedenkbok” had kunnen zetten inplaats van een aantal van de beste mensen uit het bedrijf. Het zou overweging kunnen verdienen eens na te gaan of een dergelijk zwaarwichtig en lijvig rapport - zo komen er nog twee - zal worden gelezen. Mijn ervaringen wijzen in de richting: kort, krachtig en ontdaan van franje.

Het feit dat we ook hier weer hebben te maken met een boek dat zich tot meerdere categorieën van lezers wendt, een verschijnsel waarop ik in het begin van deze bespreking de aandacht vestigde, maakt een evaluatie niet gemakkelijk. In de ondertitel wordt het boek aangekondigd als een plan voor studie, analyse en ontwerp, welke ondertitel aansluit op de in het voorwoord genoemde steun die het beoogt te geven aan hen die belast zijn met de uitvoering der studie. Daarenboven moet het boek dienen als uiteenzetting van een toelichting op de wijze van aanpak ten behoeve van de topleiding en de operationele managers, die dan, zoals later in het voorwoord wordt gezegd in het boek de stof zouden moeten vinden om met de diverse specialisten tot praktische besprekingen te komen.

Het ligt haast wel voor de hand dat een zo wijdstrekkende opgave vrijwel onervulbaar is. Als daarenboven, zoals uit de voorgaande opmerkingen blijkt, een nogal vlotte pen is gehanteerd, kan het eindresultaat niet erg bevredigend zijn. Ik vind dat spijtig, omdat er m.i. behoefte is aan een goed boek over deze materie.